

СЕЛЕКЦІЯ ТА ОБЛІК ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЛЯ АВТОМАТИЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТОРГІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Розглянуто сучасні особливості програмного забезпечення для автоматизації обліку товарообігу в Україні. Подано авторське бачення застосування інформаційної технології в обліку товарів. Удосконалено механізми оцінки й облікового відображення результатів придбання бухгалтерських програм

Постановка проблеми. Сучасні інформаційні технології реалізовані на базі технічних та програмних засобів задовольняють більшість вимог облікових фахівців щодо здійснення обліку й аналізу товарообігу. Комп'ютерні програмні продукти для автоматизації обліку товарообігу забезпечують ефективне документування товарних операцій, інвентаризацію товарів, оцінку та відображення на рахунках бухгалтерського обліку фактів господарської діяльності, пов'язаних із станом та рухом товарно-матеріальних цінностей, формування та подання підсумкових показників діяльності торговельних підприємств. Проблемні моменти, пов'язані із комп'ютерними програмами для бухгалтерського обліку, завжди обговорювалися в основному спеціалістами з інформаційних систем та технологій й програмістами.

Стан вивчення проблеми. Знедавна розпочалася дискусія у періодичних виданнях, наукових журналах й збірниках, присвячених бухгалтерській проблематиці, щодо селекції програмних продуктів для автоматизації обліку та розгляду інформаційних технологій як об'єктів обліку. Проте дослідження перспектив організації автоматизованого обліку товарів із використанням новітніх інформаційних технологій і досі не ведуться.

Мета дослідження. Метою статті є дослідження можливих варіантів вибору програмних засобів для ефективної автоматизації обліку товарообігу, а також відображення результатів використання інформаційних технологій у діяльності торговельних закладів на рахунках бухгалтерського обліку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Для досягнення поставленої мети передбачається опрацювання циклу наукових праць фахівців з обліку, аналізу й аудиту. Наприклад, Ф.Ф. Бутинця та С.В. Івахненков розглядали класифікація усіх існуючих комп'ютерних програм, які застосовуються в організації обліку й аудиту. Я.Д. Крупкою та М.С. Пушкарем розроблені механізми оцінки та облікового відображення результатів використання нематеріальних активів, якими є бухгалтерські програми в діяльності підприємств. Н.І. Бузак розглядала інформаційні технології як об'єкт обліку. Використовуючи дослідження В.В. Євдокімова, у яких автор пов'язує розміри господарюючого суб'єкта із класом комп'ютерних програм, обґрунтуємо вибір конкретного програмного забезпечення для торговельних підприємств.

Викладення основного матеріалу дослідження. Як зазначає В.В. Євдокімов, на етапі проектування системи обліку суб'єкт господарювання зіштовхнеться із рядом проблем, таких як: відсутність спеціалістів із програмування для бухгалтерського обліку; відсутність достатнього досвіду з питань автоматизації; відсутність часу на впровадження, оскільки бухгалтерська служба повинна виконувати свою поточну роботу, яка зазвичай займає увесь робочий час [1, с.199]. Організаційні проблеми проявляються в різній мірі залежно від розміру підприємства та вибору підходу до організації бухгалтерської служби. Якщо автоматизація обліку товарів підприємства із збереженням організаційної структури підприємства, достатньою може виявитися уже встановлена бухгалтерська програма, орієнтована на ідентифікацію за штрих-кодами. Реорганізація підприємства для цілей повністю автоматизованого обліку товарів потребує розробки нового програмного забезпечення.

Для невеликих суб'єктів господарювання, у яких немає ні спеціалістів, ні вільного часу для проведення організаційних робіт із застосування інформаційних технологій, оптимальним варіантом є придбання готового програмного продукту, який здатний автоматизувати

комплекс бухгалтерських завдань. Універсальне програмне забезпечення конфігурується і пристосовується розробником до специфіки конкретного підприємства. Незначна первісна вартість є основною суттєвою перевагою придбаної готової бухгалтерської програми.

За результатами дослідження, проведеного науково-практичним виданням "Дебет-Кредит", перше місце в арсеналі інформаційних технологій на підприємстві посідають електронні таблиці Excel (62%), на другому місці – "1С:Підприємство 7.7", Галактика, Парус й інші (28%), на третьому – продукти платформи "1С:Підприємство 8" (близько 7%). Ступень задоволення бухгалтерів програмними продуктами обернено пропорційній мірі їх застосування в автоматизації обліку на господарюючому суб'єкті [2, с. 25].

На невеликих за розміром господарюючих суб'єктах реалізація функцій обліку і аналізу товарообігу відбувається із використанням програми Excel. Для ефективної роботи в електронних таблицях бухгалтерам не потрібні спеціальні знання, достатніми виявляються навички роботи із офісними інструментами, встановленими на кожному ПК. Можливості Excel у формуванні первинних документів, веденні фінансового та управлінського обліку, здійсненні аналітичних розрахунків та підготовці звітних форм у повній мірі відповідає потребам керівництва Підприємства А щодо управління товарообігом.

Наприклад, із використанням Excel можливо оцінювати товарообіг у розрізах:

- товарів (які товари надають найбільше доходів тощо);
- покупців (хто входить до покупців, які дають 80% прибутку);
- менеджерів (на яких продавців припадає більша реалізація товарів);
- постачальників (які постачальники формують базові та страхові запаси товарів) тощо.

Але Excel наділений рядом функціональних обмежень, які не відповідають сучасним вимогам до автоматизованої системи обліку. Перш за все, електронні таблиці інформаційно несумісні з іншими комп'ютерними програмами для бухгалтерського обліку, аналізу й аудиту. Обліковим працівникам необхідно буде переносити первинні дані із програми, яка обслуговує технологію ідентифікації товарів, в Excel. Тобто, обліковий працівник виступає посередником у процесі передавання даних про рух товарів із програми, яка здійснює первинну реєстрацію фактів господарської діяльності в електронні таблиці для проведення подальших розрахунків. Також, електронні таблиці не дають змоги в повній мірі реалізувати принцип подвійного запису в перевірці правильності інформаційного наповнення балансу підприємства.

Отже, із використанням програми Excel в автоматизації обліку, суб'єкту господарювання не вдасться уникнути чинника суб'єктивності, оскільки успішність здійснення обліку, аналізу й контролю за рухом товарів безпосередньо залежить від майстерності, професійності та порядності бухгалтера, який працює із програмним продуктом. Застосування електронних таблиць в реалізації процедури обробки облікових даних про товарообіг не може вважатися ефективним засобом автоматизації обліку.

В усіх бухгалтерських програмах класу "1С:Бухгалтерія" й інших реалізований принцип подвійного запису в здійсненні обробки облікових даних, що дає змогу бухгалтеру бути впевненим у достовірності проведених розрахунків й представленій звітної інформації. В універсальних комп'ютерних програмах

виключно факт формування первинних документів ініціює подальшу обробку інформації, яка в них міститься. Використання підприємствами "1С:Бухгалтерія 7.7", на противагу Excel, варто визнати достатньо дієвим засобом автоматизації облікових процесів на торгівельних підприємствах. Суттєвим недоліком програм класу "1С:7.7", Парус, Галактика й інші є відсутність можливості повністю автоматизувати збір і реєстрацію первинних даних, у тому числі із використанням технології радіочастотної ідентифікації товарів.

Оцінивши та зваживши переваги й недоліки доступних комп'ютерних програм для автоматизації бухгалтерської діяльності, вважаємо за доцільне перехід торгівельних підприємств на платформу "1С:8".

За даними 1С:Україна програмне забезпечення класу "1С:8" передбачає можливість введення інформації в програму вручну або імпортувати із програм-додатків, призначених для автоматизації первинних даних [3]. Усі первинні документи у програмі формуються шляхом деталізації управлінської звітності. Функції створення звітів є зручним механізмом автоматизованого обчислення підсумкових показників діяльності підприємства, постійного та "щосекундного" моніторингу стану бізнесу, консолідації звітної інформації в розгалужених підрозділах та дочірних компаній, планування, аналізу й контролю процесів ціноутворення, продажу, закупівлі й платежів за товари.

Починаючи із 2010 року лише деякі розробники універсального програмного забезпечення розпочали підтримку в своїх продуктах технології радіочастотної ідентифікації для обліку товарів. Наприклад, в інформаційному буклеті компанії "1С" зазначено, що лише 8.1С версія програми "1С:Підприємство" містить модуль "Логістика:Управління складом" із функціональною можливістю "Управління ресурсами та підключення радіотерміналів збору даних" [4, с. 7].

Основним недоліком програм на платформі "1С:8" для великих підприємств та їх об'єднань є значна кінцева вартість програмного забезпечення, яке містить численні програми-додатки, необхідні для врахування багатоаспектних умов діяльності господарюючого суб'єкта. Залучення широкого набору комп'ютерних програм для автоматизації обліку товарообігу, хоча й на єдиній інформаційній базі, значно ускладнить виконання професійних обов'язків обліковими працівниками.

М.І. Бондар також вказує на недоліки стандартних комп'ютерних програм для обліку, на його думку: необхідність доопрацювань та зміни конфігурації, постійна поява новіших версій, потреба в супроводі спеціалістів з франчайзинг-компанії, уможлиблює суттєве здороження кінцевого робочого варіанта програми. За даними науковця, "вартість самої бухгалтерської програми становить приблизно 14% від вартості робіт з її впровадження та супроводження" [5, с. 30]. Придбавши універсальну програму для обліку підприємство в жодному випадку не економить кошти, а лише розтягує здійснення адміністративних витрат на тривалий період часу.

Для великих торгівельних мереж перспективним вважаємо створення програмного забезпечення для автоматизації обліку власними силами або на замовлення.

Середні та великі підприємства, які, як правило, мають і досвід, і спеціалістів з питань автоматизації обліку, можуть власними силами створювати комп'ютерні програми. Зазвичай завдяки широкій співпраці із бухгалтерами й користувачами інформації програмні продукти для обліку товарів, написані штатними програмістами максимально пристосовані до внутрішніх та зовнішніх умов, в яких функціонують підприємства.

Негативною рисою створених власними силами бухгалтерських програм є несумісність із програмним забезпеченням інших авторів. Складним виявляється проведення аудиту в інформаційному середовищі підприємств, на яких комп'ютерні програми створені за власним баченням штатних працівників. Алгоритми роботи унікальних бухгалтерських програм на кожному іншому підприємстві можуть бути не зрозумілі аудиторам, містити значну кількість помилок та не розраховані на оновлення відповідно до змін законодавства.

Наявність структурних підрозділів, розподіленої обробки облікових даних, потреби у взаємодії із мережею Інтернет потребують високих фахових знань та досвіду у галузі автоматизації облікових робіт. Тому великі господарюючі суб'єкти та їх об'єднання у більшості випадків звертаються до спеціалізованих фірм-розробників, які займаються програмуванням на замовлення.

Досить складним в обліковій практиці є визнання та виділення створених програмних продуктів як об'єктів обліку, об'єктивна їх оцінка та відображення на рахунках бухгалтерського обліку.

Об'єктами обліку щодо інформаційних технологій, які можуть визнаватися як окремі активи, є технічні компоненти (відносять до основних засобів), програмне забезпечення (нематеріальні активи) та витрати діяльності з обслуговування, підтримки, консультування, ремонту, вдосконалення автоматизованої системи обліку (витрати періоду).

Доцільно звернути увагу на ймовірність появи такого явища, як нероздільність технічного та програмного забезпечення бухгалтерського обліку, що унеможлиблює їх облікове відображення згідно з діючими нормативно-правовими актами України. Згідно П(С)БО №8 "Нематеріальні активи" первісна вартість придбаного нематеріального активу складається з ціни (вартості) придбання, мита, непрямих податків, що не підлягають відшкодуванню, та інших витрат, безпосередньо пов'язаних з його придбанням та доведенням до стану, у якому він придатний для використання за призначенням [6].

Досить часто певні бухгалтерські програми розробляються під заплановані технічні засоби, архітектуру мережевого зв'язку і т.д., й, інколи, навіть за індивідуальними замовленнями виробника чи користувача. Функціонування бухгалтерської програми без конкретного технічного забезпечення досить часто є неможливим.

Якщо фірма-розробник автоматизованої системи обліку здійснює поставки персональних комп'ютерів (оргтехніки) й займається програмуванням бухгалтерських функцій, вартість проекту для замовника, як правило, виставляється загальною сумою без поділу на окремі компоненти. В окремих випадках, коли вартість наводиться без деталізації, немає змоги окремо виділити ціну програмного продукту й віднести її на рахунок бухгалтерського обліку 12 "Нематеріальні активи". Лише універсальне програмне забезпечення, ціна якого виставлена розробником згідно договору, беззаперечно можливо визнати як актив нематеріального походження для цілей фінансового обліку.

Винятком є ситуація, коли бухгалтерська програма виготовлена не власноруч фірмою-розробником, а із залученням субпідрядника, який визначив її вартість, за якою програмний продукт можливо віднести до нематеріальних активів.

Цікаво, що відповідно до цілей оподаткування і бухгалтерська програма, і технічний пристрій відносять до четвертої групи основних засобів без розподілу за окремими складовими. Відповідно до Міжнародного стандарту бухгалтерського обліку 38 "Нематеріальні активи" у випадку, якщо "комп'ютерне програмне забезпечення для верстата, який управляється комп'ютером і не може функціонувати без цього конкретного комп'ютерного забезпечення, є невіддільною частиною пов'язаного з ним апаратного забезпечення, його розглядають як основний засіб, в іншому випадку – нематеріальний актив" [7, с. 474].

Як доводить І. Голошевич, практика невизнання програмного продукту нематеріальним активом актуальна для багатьох країн (у тому числі держав СНД), які орієнтуються на гармонізацію національного законодавства до вимог МСБО [8, с. 47]. Тому доцільно придбання й монтаж обладнання незалежною фірмою-розробником для автоматизованої системи обліку відображати бухгалтерськими проведеннями, які наведені в таблиці 1.

Таблиця 1. Кореспонденція рахунків з обліку придбання й установлення технічного та програмного забезпечення, вартість яких неможливо розділити

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспондуючі рахунки	
		Дебет	Кредит
1.	Перераховано кошти фірмі-розробнику за проектування й монтаж автоматизованої системи обліку	371	311
2.	Оприбутковано технічне обладнання (електронно-обчислювальні машини, оргтехніка, технічні компоненти технології радіочастотної ідентифікації) із установленим програмним забезпеченням, яке виготовлене розробником власноруч)	152	371
3.	Уведення в експлуатацію після пробного запуску програмно-технічного обладнання для ведення обліку	104	152

Запропонована кореспонденція рахунків в повній мірі відповідає Міжнародним стандартам бухгалтерського обліку й запобігає необхідності у фіктивному розподілі вартості програмно-технічного забезпечення між основними засобами та нематеріальними активами в умовах, коли такий поділ не здійснений фірмою-розробником (не вказаний в Договорі чи в Акті прийнятих-виконаних робіт).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Особливу увагу обліковим працівникам доцільно звернути на вибір програмного забезпечення у випадку придбання універсальної бухгалтерської програми та формування вимог й функціональних можливостей вирішувати завдання з обліку й аналізу товарообігу в комп'ютерній програмі для автоматизації обліку, яка розробляється на замовлення господарюючого суб'єкта.

Вибір вірного підходу в організації автоматизованого обліку товарів на суб'єктах господарювання також обов'язково розглядається із аналітичними дослідженнями економічної доцільності та ефективності застосування інформаційних технологій в бухгалтерському обліку.

Список використаної літератури:

1. Євдокімов В.В. Особливості впровадження комп'ютерних систем бухгалтерського обліку на великих підприємствах [Текст] / В.В. Євдокімов // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. – №1(13). – Житомир: ЖДТУ, 2009. – С.193-202.
2. Багатоликий управлінський облік – автоматично з "Дебетом-Кредетом" [Текст] // Дебет-Кредит – № 3/4. – 2010. – С. 25-30.
3. 1С: Предприятие 8 [Електронний ресурс] / Материали участника НПК "Информационные

технологии в содержании образования и практической деятельности специалистов по аудиту и учету: проблемы методологии и организации" 18 февраля 2010. – К.: КНЕУ ім. В.Гетьмана, 2010. – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM). – Назва з контейнера. 4. 1С:Предприятие 8. Новое поколение систем автоматизации управления и учета [Текст]. – К.: 1С Украина, 2010. – 8 с. 5. М.І. Бондар. Концептуальні підходи до вдосконалення бухгалтерських програмних продуктів [Текст] / Бондар М.І. – Інформаційні технології у змісті освіти та практичній діяльності фахівців з обліку і аудиту: проблеми методології та організації: тези доп. наук.-практ. конф. 18 лютого 2010 р. / К.: КНЕУ, 2010. – С. 27-30.
- 6. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 8 "Нематеріальні активи". [Текст]: [Затв. наказом Міністерства фінансів України від 18 жовтня 1999 року]. – № 242.
- 7. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 38 "Нематеріальні активи" [Текст] / Міжнародні стандарти фінансової звітності станом на 31 березня 2004 року. У 2-х частинах. – Ч.2. – С. 474. 8. Голошевич І. Комп'ютерна програма: нематеріальна сутність обліку [Текст] / І. Голошевич // Бухгалтерія. – 2009. – №16. – С. 47-50.

МУРАВСЬКИЙ Володимир Васильович – аспірант кафедри обліку у виробничій сфері Тернопільського національного економічного університету

Наукові інтереси

- автоматизація обліку й аналізу товарообігу, застосування сучасних інформаційних технологій в системі обліку;
- організація повністю автоматизованого обліку